

УДК 332.14: 338.43.009.12

Олександр Яценко

Oleksandr Yatcenko

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РІВНЕМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ**METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE MANAGEMENT BY COMPETITIVENESS LEVEL OF REGIONAL AGRO-FOOD SYSTEMS**

У статті розглянуто розвиток регіональних агропродовольчих систем з позицій загальної теорії систем. Розкрито поняття «конкурентоспроможності» регіональних агропродовольчих систем на мікро-, мезо-, макрорівнях і досліджено внутрішні та зовнішні конкурентні переваги в умовах глобалізаційних тенденцій розвитку світового господарства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіональні агропродовольчі системи, конкурентні переваги, управління, розвиток.

В статье рассмотрено развитие региональных агропродовольственных систем с позиций общей теории систем. Раскрыто понятие «конкурентоспособности» региональных агропродовольственных систем на микро-, мезо-, макроуровнях и исследованы внутренние и внешние конкурентные преимущества в условиях глобализационных тенденций развития мирового хозяйства.

Ключевые слова: конкурентоспособность, региональные агропродовольственные системы, конкурентные преимущества, управление, развитие.

The article considers the development of regional agro-food system from the perspective of general systems theory. The notion of «competitiveness» of regional agro-food systems at the micro, meso, macro levels and study the internal and external competitive advantages in terms of globalization trends of the world economy.

Keywords: competitiveness, regional agro-food systems, competitive advantages, management and development.

Постановка проблеми. Одним із основних пріоритетів будь-якої держави є продовольче забезпечення населення. В сучасних умовах розвиток суспільства неможливий без урахування ресурсних, екологічних та моральних можливостей. Проблеми просторової організації суспільства вимагають удосконалення методологічних засад управління рівнем розвитку агропродовольчих систем.

Зазначимо, що агропродовольча система є невід'ємною складовою територіально-суспільної системи, під якою розуміють форму просторово-часової організації суспільства, яка включає духовну, психологічну та інші складові людського буття.

Регіональні агропродовольчі системи України знаходяться на різних рівнях готовності до ринкових відносин. Звідси – нерівномірність результатів аграрної реформи у більшості агропродовольчих систем. Тому при здійсненні нової аграрно-продовольчої політики необхідно реалізувати регіональний диференційований підхід на основі соціально-економічних методів управління (регіональна диференціація бюджетної політики, пільги, податки, ціни тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних науковців, які досліджували проблеми забезпечення конкурентоспроможності регіонів та нові форми її досягнення, необхідно виділити Д. Кейнса, Р. Лукаса, Т. Сарджента, Р. Барроу, П. Мінфорда, Є. Прескотта, Н. Уоллеса, У. Мітчелла, Р. Нельсона, С. Уінтера, Д. Ходжсона, А. Гранберга, С. Меншикова, Р. Вернона, М. Гальвановського, Г. Грубера, Ч. Джонсона, П. Зав'ялова, С. Коуена, П. Кругмана, С. Ліндера, Ф. Ліста, А. Маршалла, Дж. Міля, М. Познера, М. Портера, Дж. Робінсона, Дж. Сакса, П. Самуельсона, А. Селезньова, І. Трофімову, Р. Фатхутдінова, Е. Чемберліна, Й. Шумпетера, Ф. Хайєка, Г. Хамела, Е. Хекшера, Дж. Хікса, О. Юданова та інших.

Розвиток регіональних агропродовольчих систем в умовах сучасних тенденцій інтернаціоналізації та міжнародної економічної інтеграції досліджується в роботах вітчизняних вчених-економістів В. Андрійчука, Я. Базилюка, О. Білоруса, В. Будкіна, І. Бураковського, І. Вахович, А. Гальчинського, В. Геєця, З. Герасимчук, М. Долішнього, П. Беленького, Н. Мікули, М. Дудченка, Л. Кістерського, Б. Кваснюка, Л. Ковальської, В. Кравціва, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, Ю. Мацейка,

С. Мочерного, В. Савчука, О. Мозгового, Н. Павліхи, Б. Панасюка, Є. Панченка, А. Румянцева, С. Соколенка, В. Чужикова, О. Шнипка та інших.

Разом з тим, багато аспектів цієї наукової проблеми залишаються недостатньо розкритими та обгрунтованими.

Вимагають удосконалення сучасні методики оцінювання конкурентних позицій регіональних агропродовольчих систем, методичні підходи до визначення факторів і ступеня взаємовпливу цих систем на конкурентний статус окремих держав та регіонів, а також прогнозування майбутніх рівнів їх інтеграції у глобальну економічну систему.

Не приділяється достатньої уваги таким питанням, як вибір сучасних засобів забезпечення конкурентоспроможності регіональних агропродовольчих систем та методів створення і утримання конкурентних переваг в умовах прямого впливу негативних зовнішніх факторів.

У зв'язку з цим **метою дослідження** є формування принципів розвитку, окреслення концепцій та створення і утримання конкурентних переваг в умовах прямого впливу різних факторів.

Особливу увагу при цьому слід приділяти зовнішнім та внутрішнім чинникам конкурентних переваг регіональної агропродовольчої системи та пошуку ефективних механізмів управління.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, регіональні агропродовольчі системи (АПС) слід розглядати з позицій загальної теорії систем, а саме вважати її цілеспрямованою адаптивною системою зі зворотним зв'язком (реакцією споживачів на її товарну продукцію або послуги, що надаються, зокрема, на науково-технічні та проектні послуги). У цьому зв'язку пропонується виділяти основні властивості регіональних АПС, які необхідно враховувати при проведенні дослідження їх поведінки:

- робастність, тобто збереження часткової працездатності (ефективності) при відмові (ліквідації) окремих елементів чи підсистем (проста неадаптивна система може перебувати не більше, ніж у двох станах: працездатному чи ні);
- наявність неоднорідних зв'язків – структурних (в тому числі ієрархічних), функціональних, причинно-наслідкових, просторово-часових;
- емерджентність (впорядкована цілісність) – поняття системи містить у собі якісно іншу властивість, ніж механічна сума її компонент;
- ієрархізація – функціонування як годинник іншої системи більш високого рівня (АПС → регіональна економічна система → ...), спосіб моделювання складності;
- складність – основна якісна характеристика системи, результат взаємодії і взаємної залежності великої кількості її елементів. Вона є концептуальною основою загальної теорії систем.

Складність – це взаємодія або взаємозалежність, тобто, коли поведінка одних елементів впливає на поведінку інших елементів, і навпаки. Наприклад, конкурентоспроможність (КС) конкретної АПС залежить від рівня розвитку регіональної економіки, та, у свою чергу, багато в чому визначається доступністю енергоресурсів, політикою ціноутворення сировинних монополій і т. д. Політика й ідеологія регіональної влади взаємозалежні з рівнями розвитку регіональної економіки та енергетики. В результаті утворюється складна мережа симетричних взаємовідносин системних елементів з інтенсивністю, що змінюється у часі. Коректний аналіз такої мережі повинен бути спрямований на виявлення нових якісних закономірностей і висновків, враховуючи синергетичний ефект взаємодії.

Складні проблеми рідко характеризуються односторонніми причинними відносинами. Саме складність об'єднує їх, формуючи взаємовідносини і множинну причинність. При цьому точну природу схеми причинності важко проаналізувати до кінця, адже часто взаємозв'язок складових елементів оцінки КС регіональної АПС виявляється в результаті їх економічного дослідження, яке, в свою чергу, породжує вторинні, не менш складні проблеми.

Нарешті, важливо відзначити, що жодна серйозна проблема в теорії цілеспрямованих синергетичних адаптивних систем зі зворотним зв'язком не зустрічається саме в такому вигляді, як її намагаються передбачати і усвідомити. В реальній ситуації соціально-економічні проблеми вирішуються, коли вони вже існують, і чим далі розвивається процес, тим частіше потрібні коригувальні управлінські впливи на досліджувану систему, в цьому контексті – на регіональну АПС.

Будь-яка система піддається зовнішнім і внутрішнім викликам, які прагнуть вивести її зі стабільного стану. Стабільність – це здатність зберігати параметри в певних межах, протидіяти викликам і повертатися в рівноважний стан у разі відхилення.

Інакше кажучи, це єдність стійкості, яка забезпечується дією негативного зворотного зв'язку і мінливості, що ґрунтується на позитивному зворотному зв'язку.

Залежно від співвідношення цих двох процесів можна виділити різні випадки стабільності основних компонент АПС:

стабільність структури – при незначних змінах параметрів зовнішнього ринкового середовища структура АПС знаходиться в динамічній рівновазі. У структурі успішних АПС оптимально поєднуються процеси самозбереження і саморозвитку;

стабільність процесів – період стабільного існування АПС («сходження на гребінь хвилі», пік максимального попиту на свою продукцію, і «скочування по гребеню хвилі», тобто відносне зниження обсягів збуту) змінюється хаотичністю («рух по гребеню хвилі»), коли під впливом несприятливої кон'юнктури ринку виникає необхідність в якійсь перебудові стратегічних планів управління, структури основних бізнес-процесів і операцій. Діяльності АПС більш властиві нерівноважні процеси: лінійні та нелінійні. Рівноважні та лінійні нерівноважні процеси є системоутворюючими, тому що вони спрямовані на підтримку структури АПС, збереження її параметрів (дія негативного зворотного зв'язку). Нелінійні нерівноважні процеси, що відзначаються необоротністю і випадковістю, наприклад споживча поведінка, є системозмінними, тому що через свою високу чутливість до збурюючих факторів і позитивного зворотного зв'язку можуть привести до створення нової, більш ефективної структури АПС. Нерівноважні процеси є джерелом якісної зміни розвитку АПС;

стабільність цілого – це збереження цілісності АПС як основної умови її існування, прагнення до самозбереження у відносинах із зовнішнім ринковим середовищем. В АПС завжди існують елементи і підсистеми з різним ступенем і видами стабільності, а також можливе одночасне функціонування стабільних і нестабільних підсистем.

Отже, стабільність – це діалектичне поєднання стійкості та невизначеності, що завжди існують разом з нестабільністю і змінністю. З запасом невизначеності пов'язана гнучкість АПС при виборі управлінських стратегій, що є резервом її динамічного, стабільного розвитку.

Оцінювання стабільності АПС, дій її керівництва здійснюється за допомогою аналізу реакцій на можливі збурення її станів, а сама система представляється багатовимірною ієрархічною структурою. Тому аналіз реакції повинен проводитися окремо для всіх компонент АПС, її структури та діючих потоків (транспортних, матеріальних, інформаційних та інших) з точки зору виконання ними основного призначення АПС (задоволення потреб жителів регіону в певній продукції, послугі). Доцільно досліджувати також стійкість стратегічних і тактичних цілей АПС, тому що вони часто є джерелом внутрішніх (які стосуються інтересів персоналу) і зовнішніх (при неправильному обліку особливостей споживчої поведінки) конфліктів.

Можна класифікувати цілі ще за двома фундаментальними ознаками дії керівництва: поліпшення матеріального стану керівника, власника АПС або його соціального статусу, положення в суспільстві. Перша ознака орієнтована на максимізацію вигоди від особисто контрольованих ним матеріально-фінансових ресурсів. Такий тип керівника, за визначенням Г. Б. Клейнера, є економічною людиною (ЕЛ). Друга ознака, за Г. Б. Клейнером, характеризує керівника, власника АПС як інституціональну людину (ІЛ) [1].

Оцінюючи зазначені тут мотиваційні спрямованості, необхідно зазначити, що в обох випадках дії керівника мають бути спрямовані на забезпечення та підтримання високого рівня конкурентоспроможності регіональних АПС, розглядаючи їх як головні функціональні стратегії збереження стабільного ринкового становища АПС в часі.

Конкурентоспроможність являє собою складне багаторівневе поняття, аналіз і оцінювання якого необхідно пов'язувати з конкретним конкурентним полем і, особливо, з його рівнем.

На кожному з рівнів діють різні суб'єкти конкуренції. Враховуючи зв'язок характеристик конкурентоспроможності та конкурентного поля, а також його агрегатного рівня, на якому ведеться змагання між окремими суб'єктами конкурентної боротьби, можна вибудувати методологію дослідження конкурентоспроможності.

Різноманіття конкурентних відносин, що виникають у сфері економіки, можна розділити на три рівні:

- мікрорівень, що об'єднує конкретні види продукції, виробництва, підприємства;
- мезорівень – галузі та корпоративні об'єднання підприємств і фірм;
- макрорівень – народногосподарські комплекси.

Мікро- та мезорівень конкурентного поля можуть мати як національний, так і міжнародний масштаби.

Відповідно до пропонованої методології аналізу підлягають не тільки конкурентоспроможність як така, а й чітко розрізняються її аспекти на мікро-, мезо- і макрорівні. У кожному з цих напрямків дослідження використовуються специфічні підходи і методи та показники.

Отже, узагальнюючи, незалежно від рівня прояву, конкурентоспроможність можна визначити як іманентну економічному суб'єкту здатність брати участь у ринковій економіці в умовах конкуренції при зростанні доходів, розширенні виробництва, підвищенні рівня і якості життя учасників економічного процесу.

Макроконкурентоспроможність є найбільш складною для оцінювання категорією, яка залежна від безлічі складних класифікованих факторів.

У найзагальнішому вигляді макроконкурентоспроможність можна визначити як здатність країни в умовах вільної сумлінної конкуренції виробляти товари та послуги, що задовольняють вимогам світового ринку, реалізація яких збільшує добробут країни й окремих її громадян [2].

При аналізі макроконкурентоспроможності необхідно враховувати її залежність від типу національного господарства, яке може бути закритим, тобто самодостатнім, орієнтованим в основному на використання внутрішніх ресурсів, або відкритим, тобто переважно орієнтованим на міжнародний обмін як засіб виживання і розвитку.

З чисто економічних позицій рівень макроконкурентоспроможності країни можна оцінювати, використовуючи такі показники: продуктивність праці; питома оплата праці, капіталомісткість, наукомісткість, умови торгівлі, матеріаломісткість, транспортномісткість, динаміка курсу національної валюти відносно валют провідних країн світу.

Так само для вимірювання макроконкурентоспроможності застосовується ряд показників: сальдо зовнішньоторговельного балансу; витрати факторів виробництва на одиницю продукції, приведені до курсу національної валюти, ринкові квоти.

Проблема оцінювання конкурентоспроможності на макрорівні не обмежується економіко-технологічними факторами, значною мірою макроконкурентоспроможність залежить від загальної економічної і військової могутності країни, що забезпечує її політичний вплив, а також від політичної стабільності як усередині країни, так і в її взаємовідносинах з партнерами по світовому співтовариству.

Відомий фахівець у галузі конкуренції, американський учений М. Портер, стверджуючи, що на світовому ринку конкурують не країни, а фірми, поставив завдання виявити ті властивості країни, які найбільшою мірою сприяють успіху національних фірм у міжнародній конкуренції. Об'єднуючи у своїй теорії конкурентних переваг мікро-, макро- і мезорівень, він переклав проблему макроконкурентоспроможності на мезорівень. Це дозволило уникнути багатьох питань, що не відносяться безпосередньо до економіки, і сконцентрувати увагу на прагматичних завданнях окремих фірм або галузевих об'єднань [3].

На мезорівні формуються перспективи розвитку галузі корпорації, що охоплює групу підприємств, саме тут створюються ключові передумови для успішної роботи підприємств агропродовольчого сектора, науково-технічні розробки, принципово нові технологічні рішення, орієнтовані на тривалу перспективу.

Мезоконкурентоспроможність можна визначити як ефективність роботи регіональних АПС, яка оцінюється, крім традиційних критеріїв, за показниками, властивими для даної галузі, і характеризується ступенем її живучості та динамічності при різних варіантах розвитку економіки країни.

Конкурентоспроможність на рівні регіональних АПС можна оцінювати, застосовуючи такі показники та їх комбінацію:

- продуктивність праці;
- питома оплата праці;
- капіталомісткість;
- наукомісткість і технічний рівень продукції;
- сукупність знань і наукових розробок, необхідних для самостійного освоєння продукції та її відтворення;
- обсяг технологічних можливостей для реалізації наукових і проектно-конструкторських розробок;
- ступінь експортної орієнтації чи імпоротної залежності галузі;
- ступінь відповідності рівня розвитку галузі загальному рівню розвитку національного господарства;
- експансія галузі, тобто ступінь використання її продукції в різних галузях господарства.

Цей набір показників може бути змінений і доповнений з урахуванням специфіки галузевих об'єднань, фінансово-промислових груп або окремих сфер господарювання.

Регіональні АПС за ступенем конкурентоспроможності можна розділити на чотири категорії:

- дуже сильна конкурентна позиція;
- сильна конкурентна позиція;
- посередня конкурентна позиція;
- слабка конкурентна позиція.

На наш погляд, свою остаточну, завершальну форму конкурентоспроможність знаходить на мікрорівні.

Конкурентоспроможність підприємства регіональної АПС – це його здатність здійснювати прибуткову господарську діяльність в умовах конкурентного ринку, яка забезпечується вмідим використанням організаційно-управлінських, науково-технічних, економічних, виробничих, маркетингових та інших засобів ведення ефективної господарської діяльності [4].

Конкурентоспроможними є ті підприємства, де найкращим чином організовані виробництво і збут товару, ефективніше управління фінансами.

Як показники конкурентоспроможності підприємства можуть виступати фінансово-економічні показники його діяльності, такі як фондовіддача, рентабельність продажів, коефіцієнт автономії, поточний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт оборотності оборотних коштів, рентабельність активів, рентабельність продукції, коефіцієнт завантаження виробничих потужностей, а також такі, як інвестиційна привабливість, технологічність і екологічність виробництва, займана підприємством частка ринку і т. д.

Конкурентоспроможність підприємства регіональної АПС може оцінюватися шляхом зіставлення конкретних позицій декількох підприємств на одному й тому ж ринку за такими параметрами, як технологія, роздільна здатність обладнання, знання і практичний досвід персоналу, система управління і маркетингова політика, імідж та комунікації і т. д.

Характеризує конкурентоспроможність підприємства регіональної АПС і можливість його адаптації до мінливих умов конкуренції. Йдеться про комплекс інтелектуальних, техніко-економічних і організаційно-економічних характеристик, що визначають успіх підприємства на ринку, здійснення реінжинірингу і формування керуючого впливу на конкурентоспроможність.

Слід зазначити одну важливу обставину: конкурентоспроможність не є іманентною якістю підприємства регіональної АПС. Це означає, що його конкурентоспроможність може бути виявлена або оцінена тільки в рамках групи підприємств регіональної АПС, що відносяться до однієї галузі, або підприємств, що випускають товари-субститути. Конкурентоспроможність можна виявити тільки порівнянням між собою цих фірм як у масштабі країни, так і в масштабі світового ринку. Таким чином, «конкурентоспроможність підприємства регіональної АПС» – поняття відносне: одне й те ж підприємство у рамках, наприклад, регіональної галузевої групи може бути визнано конкурентоспроможним, а в рамках галузей світового ринку або його сегменту – ні.

Наведене структурування суб'єктів конкурентної боротьби і характеристик конкурентоспроможності дозволяє більш чітко охарактеризувати склад елементів цієї складної категорії та виявити їх взаємозв'язки. Це, в свою чергу, допомагає обґрунтувати ефективні підходи до її аналізу залежно від конкретного конкурентного поля, що відкриває додаткові можливості розкриття наявних резервів і визначення стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності на кожному з рівнів. Таке структурування тим важливіше, чим складніше конкурентне поле і взаємозв'язки між суб'єктами конкуренції, чим вищий рівень агрегування.

Таким чином, для поняття «конкурентоспроможність» характерні такі властивості:

- багатоваріантність, яка призводить до того, що різні дослідники розуміють під конкурентоспроможністю різні характеристики;
- відносність, яка проявляється в тому, що конкуруючий на одних ринках об'єкт буде абсолютно неконкурентоспроможним на інших;
- відмінність підходів до оцінювання та аналізу конкурентоспроможності на різних її рівнях.

Таким чином, конкурентоспроможність регіональної АПС – це властивість об'єкта регіональної АПС і його сервісу, що характеризується ступенем реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби порівняно з аналогічними об'єктами, представленими на даному товарному ринку. КС визначає здатність регіональної АПС витримувати конкуренцію порівняно з аналогічними об'єктами на даному ринку. КС визначається для конкретного об'єкта на конкретному споживчому

ринку, вона може бути стратегічною і тактичною. На стадіях стратегічного маркетингу, стратегічного та інноваційного менеджменту формуються і поступово уточнюються нормативи стратегічної КС, а після виготовлення товару визначаються методи і засоби виявлення його конкурентних переваг як готового об'єкта системи сервісу, тобто реалізується «тактична» КС.

Європейський форум з проблем маркетингу та управління (2004 р.) визначив поняття конкурентоспроможності як реальну та потенційну можливість фірми в існуючих для неї умовах проектувати, виготовляти та збувати товари, які за ціновими характеристиками більш привабливі для споживача, ніж товари її основних конкурентів.

КС об'єкта досліджується для конкретної групи споживачів, формованої за відповідними ознаками стратегічної сегментації ринку. Якщо не зазначений ринок, на якому об'єкт є конкурентоспроможним, це означає, що він в даний час є кращим світовим зразком. В умовах ринкових відносин конкурентоспроможність характеризує ступінь розвитку суспільства. Чим вища конкурентоспроможність країни, тим вищий життєвий рівень у цій країні. Оцінювання рівня КС різних об'єктів являє собою дуже складну роботу, тому що: по-перше, в конкурентоспроможності фокусується всі показники якості та ресурсомісткості роботи всього персоналу по всіх стадіях життєвого циклу об'єктів; по-друге, нині відсутні міжнародні документи (за аналогією зі стандартизацією інших об'єктів) з оцінювання конкурентоспроможності різних об'єктів; по-третє, в Україні технічна, економічна, кадрова, соціальна політика не орієнтована на забезпечення конкурентоспроможності різних об'єктів. Україна значно поступається розвиненим країнам у міру наукового аналізу рівнів КС своїх регіонів.

Специфічні принципи оцінювання КС конкретних об'єктів формулюються в кожному конкретному випадку, виходячи зі складності, особливостей і важливості об'єкта.

Так, в основу вимірювання КС персоналу можуть бути покладені методи експертних оцінок. КС організації рекомендується оцінювати на основі показників конкурентоспроможності товарів з урахуванням значущості галузевих ринків, на яких вони були реалізовані, і рентабельності організації.

КС галузі можна виміряти на основі конкурентоспроможності, наприклад, 30 найкращих її товарів.

Вихідна інформація повинна оцінюватися за такими чинниками:

- час (час здійснення проектів або вкладення інвестицій);
- якість об'єкта;
- масштаб обсягу виробництва товарної продукції;
- освоєність об'єкта у виробництві;
- отримання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень;
- умова експлуатації об'єкта;
- рівень інфляції;
- рівень ризику і невизначеності.

Порівнянність альтернативних варіантів за переліченими факторами забезпечується технічними чи економічними заходами, спрямованими на поліпшення окремих показників якості товару, його ціни, якості сервісу, сфери споживання та інших факторів конкурентоспроможності об'єктів. Фактори конкурентної переваги організації АПС підрозділяють на зовнішні, прояв яких мало залежить від організації, і внутрішні, що майже цілком визначаються керівництвом організації. У цій статті обговорюються типові конкурентні переваги, характерні для гіпотетичної організації. Конкретна регіональна організація АПС може мати тільки декілька з перелічених конкурентних переваг.

Внутрішні конкурентні переваги організації досягаються і реалізуються персоналом, серед якого особливу роль відіграють його керівники.

Внутрішні конкурентні переваги регіональної АПС організації можна розділити на такі групи:

- структурні, утворені при створенні організації;
- ресурсні, утворені при створенні, функціонуванні та розвитку організації;
- технічні, утворені при створенні, функціонуванні та розвитку організації;
- управлінські;
- ринкові;
- ефективність функціонування організації.

Значення кожної переваги можна розрахувати кількісно і проаналізувати в динаміці. Однак інтегрувати всі переваги в єдиний показник навряд чи можливо. В принципі, чим більше організація має конкурентних переваг перед справжніми та потенційними конкурентами, тим вищі її конкурентоспроможність, стабільність ринкового становища.

Розглянута тут класифікація конкурентних переваг об'єктів регіональної економіки (АПС) охоплює більшість аспектів забезпечення їх сталого розвитку, дозволяючи розробити на цій основі ефективні механізми управління.

Висновки. Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що характер взаємодії регіональних агропродовольчих систем є таким співвідношенням, при якому причини і наслідки економічних процесів знаходяться в постійній динамічній залежності один від одного. Цей причинно-наслідковий зв'язок визначає таку важливу рису, як циклічність їх розвитку, а період коливання має прямо пропорційну залежність від масштабів просторового утворення.

Також було відзначено, що управління рівнем конкурентоспроможності в регіональних агропродовольчих системах різних рівнів полягає в створенні конкурентного середовища всередині самої системи, формуванні системи реагування на зовнішні зв'язки та впливи і розширенні внутрішнього конкурентного середовища у зовнішній простір.

Отже, можна виділити чотири категорії регіональних АПС за ступенем конкурентоспроможності: дуже сильна конкурентна позиція; сильна конкурентна позиція; посередня конкурентна позиція; слабка конкурентна позиція. Своєї остаточної, завершальної форми конкурентоспроможність набуває на мікрорівні.

Таким чином, конкурентоспроможність регіональної АПС – це властивість об'єкта регіональної АПС і його сервісу, що характеризується ступенем реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби порівняно з аналогічними об'єктами, представленими на даному товарному ринку.

Список використаної літератури

1. Клейнер Г. Б. Мезоэкономика развития / под ред. чл.-корр. РАН Г. Б. Клейнера ; ЦЭМИ РАН. – М. : Наука, 2011. – 805 с. – (Серия : Экономическая наука современной России).
2. Ситорян С. Актуальные проблемы развития внешнеэкономических связей / С. Ситорян // Общество и экономика. – 1999. – № 3-4. – С. 252.
3. Портер М. Конкуренция : учеб. пособ. / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Издат. дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
4. Маршрут к территории инвестиций // Российская газета. – 14 декабря 2005. – № 281. – С. 20.
5. Спиридонов С. А. Международная конкуренция и Россия / С. А. Спиридонов. – М. : ИНФРА-М, 1997. – С. 102.
6. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Высшая школа, 2007. – 624 с.
7. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Эксмо, 2005. – 544 с.

References

1. Kleiner, G. B. (2011) Meso-economy of the development. In: Kleiner, G. B. (Ed.). Moscow: Nauka, 805 p. (Series: «Economic science of modern Russia»).
2. Sitoryan, S. (1999) Actual problems of the development of foreign economic relations. *Obshchestvo i ekonomika*, (3-4), p. 252.
3. Porter, M. (2005) Competition. Moscow: Williams, 608 p.
4. The route to the territory of investments (2005) *Rossiyskaya gazeta*, December, 14, (281), p. 20.
5. Spiridonov, S. A. (1997) International competition and Russia. Moscow: INFRA-M, p. 102.
6. Fathutdinov, R. A. (2007) Organization competitiveness management. Moscow: Vysshaya shkola, 624 p.
7. Fathutdinov, R. A. (2005) Organization competitiveness management. 2nd ed. Moscow: Exmo, 544 p.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2014.

Відомості про авторів

О. В. Яценко, кандидат економічних наук, Черкаський державний технологічний університет.